

ОСОБЛИВОСТІ АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ТА КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

ВАЛЕРІЙ ПОЛЮХОВИЧ

Доктор юридичних наук

Національна академія правових наук України

I. Нормативна база антимонопольного законодавства України,

Основним нормативним актом є Закон України «**Про захист економічної конкуренції**» від 11.01.2001 р. № 2210-III. Його ключові положення визначають:

- заборону антиконкурентних узгоджених дій (ст. 6),
- заборону зловживання монопольним (домінуючим) становищем (ст. 13),
- контроль за концентраціями суб'єктів господарювання (ст. 22–26),

Закон України «**Про захист від недобросовісної конкуренції**» 7 червня 1996 року № 236/96-ВР визначає види правопорушень у вигляді недобросовісної конкуренції та покарання за їх скоєння.

Закон України «**Про Антимонопольний комітет України**» 26 листопада 1993 року № 3659-XII визначає повноваження Антимонопольного комітету України (АМКУ) як спеціального державного органу.

До нормативної бази, що пов'язана з конкурентною сферою також можна віднести Закон України «**Про природні монополії**», Закон України «**Про державну допомогу суб'єктам господарювання**», Закон України «**Про публічні закупівлі**».

Також суттєвою частиною українського законодавства є **Угода про асоціацію між Україною та ЄС** (глава 10, ст. 255–256). Відповідно до Угоди наша держава взяла на себе зобов'язання гармонізувати антимонопольні норми з *acquis communautaire*.

Таким чином законодавство України поступово наближається до стандартів ЄС. АМКУ дедалі частіше використовує прецеденти Європейської комісії при кваліфікації антиконкурентних дій, особливо щодо узгоджених практик на ринках палива, телекомунікацій, та дистрибуції імпортованих товарів.

1. Заборона антиконкурентних узгоджених дій

Відповідно до статті 6 Закону України «Про захист економічної конкуренції», антиконкурентними визнаються будь-які узгоджені дії між суб'єктами господарювання, які призводять або можуть призвести до:

- встановлення (підтримання) цін або тарифів;
- поділу ринку за територіальним принципом;
- обмеження виробництва;
- усунення з ринку інших підприємців тощо.

АМКУ може надавати дозвіл на узгоджені дії, якщо вони мають позитивний економічний ефект.

2. Заборона зловживання монопольним (домінуючим) становищем

Стаття 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції» визначає зловживання домінуванням як дії суб'єкта, що може самостійно визначати умови ринку, зокрема:

- встановлення дискримінаційних цін;
- нав'язування не вигідних умов договорів;
- обмеження виробництва або технічного розвитку;
- створення перешкод доступу на ринок тощо.

3. Контроль за концентраціями суб'єктів господарювання

Стаття 23 Закону України «Про захист економічної конкуренції» передбачає, що концентрація підлягає погодженню з АМКУ:

- 1) сукупні вартісні показники усіх учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, у тому числі за кордоном, перевищують суму, еквівалентну **30 мільйонам євро**, і при цьому вартісні показники в Україні не менш як у двох учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, перевищують суму, еквівалентну **4 мільйонам євро**, у кожного; **або**
- 2) вартісні показники в Україні хоча б одного учасника концентрації, з урахуванням відносин контролю, перевищують суму, еквівалентну **8 мільйонам євро**, і при цьому обсяг реалізації товарів хоча б одного іншого учасника концентрації, з урахуванням відносин контролю, у тому числі за кордоном, перевищує суму, еквівалентну **150 мільйонам євро**.

В зв'язку з прийняттям **Закону України «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період» від 09.01.2025 № 4196-IX** має місце зміна правового регулювання господарської діяльності, зміна організаційно-правового забезпечення господарської діяльності, зміна форм речових прав на яких закріплене майно за суб'єктами господарювання державного та комунального секторів економіки.

Розглянемо зміст прийнятих новел до законодавства в контексті антимонопольного регулювання та забезпечення вільної конкуренції.

1. Корпоратизація державних і комунальних підприємств.

Закон встановлює обов'язкову трансформацію державних і комунальних підприємств у господарські товариства – акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю протягом перехідного періоду.

З позиції антимонопольного регулювання такі суб'єкти стають більш прозорими учасниками ринку, до них застосовуються загальні правила конкуренції нарівні з іншими суб'єктами господарювання, відповідно й їх діяльність та процеси перетворення стають безпосереднім об'єктом контролю концентрацій з боку Антимонопольного комітету України.

2. Зміна спеціальних майнових режимів державних підприємств.

Закон № 4196-IX декларує ліквідацію традиційних інститутів речового права - права господарського відання і права оперативного управління, замінюючи їх цивільно-правовими конструкціями (**внесок до статутного капіталу, оренда, узуфрукт, управління майном**).

Заміна **права оперативного управління** на «узуфрукт» по суті є формальним процесом, який докорінно не змінює змісту існуючих правовідносин.

Ліквідується **право господарського відання**. Але водночас запроваджено так зване «право відання». Передбачено застосування «**права відання**» щодо окремих суб'єктів господарювання. В статті 11-8 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» зазначено: «**Право відання державним майном є речовим правом на державне майно, яке встановлюється рішенням Кабінету Міністрів України або уповноваженого ним органу, оформлюється договором та може належати виключно оператору системи передачі електричної енергії, оператору газотранспортної системи або оператору газосховища**». Створення такої правової конструкції зумовлено обов'язками України по третьому енергопакету, де передбачаються заходи по **анбандлінгу власності**, а саме процесу реорганізації великих енергетичних корпорацій з різноманітними активами, який призводить до відокремлення частини функцій чи активів з метою посилення основної галузі діяльності або **на вимогу антимонопольних правил**.

Уніфікація правового регулювання в напрямку корпоратизації і запровадження нового переліку речових прав повинна мати метою більш прозорий доступ до використання державного майна, сприяти його залученню до повноцінного економічного обороту, зниженню адміністративних перепон для ринкового обороту майна суб'єктів господарювання державної та комунальної форм власності, що сприяє рівним умовам для конкуренції.

3. Підвищення прозорості діяльності та звітності суб'єктів державного сектору

Запровадження до корпоративізованих суб'єктів державного і комунального секторів економіки корпоративних стандартів звітності дійсно передбачає обов'язковість публічної фінансової звітності та застосування сучасних стандартів корпоративного управління для таких підприємств. Для антимонопольних органів полегшується контроль за ринковою поведінкою суб'єктів з огляду на **контроль за концентрацією** та можливі ризики **зловживання монополярним домінуючим становищем**.

4. Гармонізація з європейською моделлю конкуренції

Реформа державного та комунального секторів економіки та перехід до корпоративних форм діяльності спрямовані на **інтеграцію з європейськими стандартами економічного та конкурентного регулювання**, що в підсумку є умовою підвищення інвестиційної привабливості.

Прийняття Закону № 4196-IX не змінює безпосередньо норми антимонопольного законодавства, але суттєво змінює інституційне середовище конкуренції.

Розглянути можливий ефект від прийняття Закону № 4196-IX стосовно окремих **інститутів антимонопольного регулювання**.

Стосовно **антиконкурентних узгоджених дій** корпоратизація підприємств державного і комунального секторів економіки може мати позитивний ефект в частині ускладнення можливої координації поведінки між суб'єктами господарювання. Трансформація державних і комунальних підприємств у господарські товариства призводить до їх фактичного включення у загальне конкурентне середовище.

Реформування усуває окремі **адміністративні механізми координації діяльності підприємств**, які характерні для державного та комунального секторів економіки. Перехід до корпоративної моделі управління зменшує можливість централізованого погодження господарської поведінки суб'єктів, що потенційно може призводити до узгодження цін, розподілу ринків або інших форм антиконкурентної координації.

Запровадження сучасних **стандартів корпоративного управління, прозорості та підзвітності** сприяє більш ефективному виявленню антиконкурентних узгоджених дій. Відкритість інформації про діяльність суб'єктів господарювання полегшує контроль за їх поведінкою на ринку з боку антимонопольних органів.

В контексті заборони **зловживання монопольним (домінуючим) становищем** можна зазначити, що значна кількість суб'єктів господарювання державного та комунального секторів економіки історично займає **монопольне становище на відповідних ринках**.

Їх трансформація у господарські товариства сприяє інтеграції у загальне конкурентне середовище та поширенню на них норм конкурентного права. У результаті державні та комунальні підприємства, які займають значну частку на окремих ринках, є **суб'єктами контролю щодо недопущення зловживання монопольним (домінуючим) становищем**, що раніше могло ускладнюватися специфічними особливостями їх правового статусу.

Формується нове інституційне середовище функціонування суб'єктів господарювання, у якому державні, комунальні та приватні підприємства діють **в єдиному конкурентному середовищі**. Це опосередковано сприяє більш ефективному застосуванню норм щодо заборони зловживання монопольним (домінуючим) становищем та наближенню української системи конкурентного регулювання до європейських стандартів.

Особливості змін у частині **контролю за концентраціями суб'єктів господарювання** у зв'язку з прийняттям Закону № 4196-IX проявляються у створенні передумов для активнішої участі суб'єктів державного та комунального секторів у процесах **злиття, приєднання, придбання корпоративних прав або створення спільних підприємств**.

Відповідні операції є об'єктом контролю концентрацій з боку антимонопольних органів, що зумовлює необхідність дотримання процедур отримання **дозволу на концентрацію**.

Усунення спеціальних майнових режимів державних та комунальних підприємств та переходу до корпоративних механізмів управління майном та активами полегшує ідентифікацію структур власності та економічних зв'язків між суб'єктами господарювання, що є важливим для **оцінки концентрацій** з точки зору їх впливу на конкуренцію.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ

